

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

2005 сыл
Кулун тутар
7 КҮНЭ
ЧӨПӨР
№ 42
(9259)

Кэрэ эйгэтигэр

ЧУРАПЧЫТААҤЫ НАРОДНАЙ ТЕАТР РЕСПУБЛИКАҤА ӨССӨ БИИР УЛАХАН СИТИИИТЭ

Бу күннэргэ П.М.Решетников аатынан Чурапчытааҥы народнай театр Улуу Кыайыы 60 сылыгар аналаах республикатааҥы народнай коллективтары көрүү фестивалыгар Гран-прини ылан кэлбитин туһунан дьон-сэргэ билэн уостан түһэрбэккэ күрэ кэлсэн өҥө-то сылдьар. Кулун тутар 24—28 күннэригэр Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан Норуот айымньытын дьэтигэр 24 народнай, 2 сана самодетельнай уонна "Эрэл" үнүкүү народнай театрдар бэйэлэрин туруорууларын көрдөрдүлэр. Жюри председателинэн биһиги биир дойдутаахпыт, СР искусствотын үтүөлээх деятелэ Ю.А.Макаров үлэлээтэ. Жюри састаабыгар Илин Сибирдээби культура уонна искусство государственнай академиятын театральнай искусствоска кафедратын доцена Т.Б.Бадагаева, драматург С.Ермолаев — Сизэн Өкөр, суруйааччы Айсен Дойду о.д.а бааллар. Чулууттан чулуунан ааттаммыт биһиги улууспут народнай театры бу фестивалга Тимофей Сметанин "Лоокуут уонна Ньургунун" спектаклынан кытынна. Бу туруорууга театр артыыстарын таһынан улуустааҥы гимназия театральнай студиятын оболоро кыттыны ыллылар. Спектакль бастабы сүрэхтэниитэ бу күнү театр тэриллибитэ 35 сыллаах үбүлүөйүгэр буолбута. Салгыы театр директора, СР культураны туйгуна, бу туруоруу режиссера И.И.Бушков сэлэргиирин аабыабын.

— Майтааҥы Д.Ходулов аатынан народнай театр А.Софронов "Таптал" драматын кытта И. Гоголев "Кэрэ көмүскэлтигэр" драматын холбоон туруорбута олус интэриһинэйдик көһүннэ. Режиссер З.Никитин толкуйа олус сэргэх. Амматааҥы народнай театр С.Ермолаев "Дьаһ" драматын туруорда. Режиссер аатын, хомойуох иһин, өйдөөбөппүн. Бу уолаттар күүскэ тахсан эрлэлэр. Биһиги кулун тутар 26 күнүгэр тийээт да, биһир эрэ чаас репетициялааһыабыт, сцена онук биллэрбик. 27-с чыыһылаа оонньоотубут. Декорациялары ыйыырга эмиз биһир эрэ чаас бэриллбитэ. Уопсайынан, манньк улахан фестивалга сылдьыны коллектив тымсүүлээх, тэрээһиннээх буоларга, биризмэни сатаан аттарарга үөрэтэр. Манньк сылдьыабыт ардук сана тахсар оболорбутугар, дебютаннарга туһалаах буолуо. Саалаага толору көрөөччү муһуна, сүрүннээн биһир дойдутаахтарбыт истэн-билэн кэлбиттэр.

Спектакль кээнэ, урут буоларын курдук, коллектив буттүүн муспака, режиссеры бэйэтин эрэ ыныран жюри сыанабылын биэрдэ. Айсен Дойду "Лоокуут уонна Ньургунун" туруорууку 15 төгүл көрөбүн да, сырыы айыы туох эрэ саманы булабын, сюжетнай линията киһини сылаппат диэтэ. Жюри чилиэннэрэ бары кэриэ-тэ уот-күөс үлэтин (В.Дьячковская), сценосграфияны (И.Еремеев) хайбаатылар. Улан-Үдэз үөрэллпит учууталым Т.Б.Бадагаева: "Кыраттан да сонуну булар режис-

сер, этническэй өттүн киллэрэ сатыыра үчүгэй, ол эрэри финалга сүрээздээтэ". — диэн үлэбэр санаатын эттэ уонна бу спектакльтан көрөн Чурапчыга көрүн эрэ өттүнөн буолбакка, куолас, талаан өттүнэн харааха быраһыллар эр дьон элбэхтэрин бэлиэтээтэ. Биһир дойдутаахпыт Ю.А.Макаров композиция тутулугар элбэби эттэ, эдэр оболору тардыбылпыт хайбаата. С.Ермолаев биһир тылынан: "Блестящий спектакль", — диэтэ. Биһир-диэлээн толорооччуларга, чуолаан оболор толорууларыгар кыраакый итэбэстэри ыйдылар.

Жюри чилиэннэригэр Иван Полов оҥорбут чороон-норун уонна Надежда Заболотская киһигэтин бэлэхтээтибит. Фестиваль түмүгүнэн Бүтүн Россиятааҥы фестивалга кытарга ыгырыы ыытыах буоллулар. Улан-Үдэз буолар улахан фестивалга эмиз ыгырыы туттубут. Манньк айан спонсордар уонна улуус дьаһалтатын көмөлөрө суох кыаллара ыарахан. Онон хаһыат нөҥүө театральнай искусствонь сыаналааччылартан көмөнү көрдүүрбүтүн туһунан этэри наадалаабынан аабыабын. Фестиваль түмүгэр араас номинациялар туттарылыннылар. Биһиги театрыт тэриллэбиттэн артыыспыт, бары ыттыктыыр-убаастыыр киһибит П.К.Дорофеев "Сцена ветерана" ааты ылла, — диэн Иван Иванович фестивалы сырдатта.

Кэпсэтинин театр уус-уран салайааччыта, ССРС культураны туйгуна, СР культураны үтүөлээх үлэһитэ Н.М.Заболотская салгыыр:

— Кулун тутар 27 күнүгэр СР Правительствотын 2 №-дээх дьэтигэр Вице-президент А.К.Акимов бу фестивалга кытта кэлбит народнай театрдар бэрэстэбинэ-тэлэрин кытта көрсүүтүтэ буолла. Александр Константинович республикага 27 народнай коллектив олус үчүгэйдик үлэли сылдьалларыттан, үбүлүөдээх сылга кырата суох кылааттарын киллэрэллэриттэн үөрэрин, астынарын биллэрдэ. Улуу Кыайыы 60 сылынан республика үрдүнэн араас улахан дьаһаллар буоллулар, өссө да ытыгыла тураллар. Саха сирин делегацията "Сверкай алмазами, Победа!" диэн Бүтүн Россиятааҥы конкурска лауреат буолан кэлбитэ биһиги республика-бытыгар культура сайдыыта күүстээбин көрдөрөр. П.А.Ойуунускай аатынан Саха драматическай государственнай театра бу күннэргэ Японияттан "Кыыс Дэйли-йэ" олонхоһон аатыран кэллэ. Мантан сайын Манчаары Баһылай төрөбүтэ 200 сылынан улахан ыһыабы

ыһаары сылдьабыт. Бу дьаһалга народнай театрдар көмөлөрө сүткэн буоларыгар эрэлбит улахан диэтэ. СР культурага министр А.С.Борисов Японияга сырыытын сырдатта уонна ол күн СР студениарын государственнай театра аһылларын туһунан эттэ. Андрей Саввич Саха театры кыраныкка таһыгар үлэлиир кэмигэр кинилэри суохтаппакка таа сиригэр театральнай искусствонь дьонно-сэргэти тирээрдэ олорор улуустар народнай театрдарыгар, олоҥ истэригэр биһиги театрыт коллективыгар махталын биллэрдэ.

Бу күннэ биэс киһи тыл эттэ. Чурапчылар ааттарыттан мин кытынним. Быйыл сайын от ыйык 11 күнүгэр РСФСР, Саха АССР народнай артыыһа П.М.Решетников 90 сааһын туоларынан Правительство председатели солбуйааччы Е.И.Михайлова председателлээх республика таһынаах комиссия тэриллэбитин туһунан эттим. Үлэлииргэ усулуобуйа баара буоллар биһиги театрыт салалтата, артыыстар утары барарга бэлэмнэрин туһунан этэн тураммын. Вице-президент бэйэтэ баарынан туһанан Чурапчы улуусугар үлэлииргэ сылдьар, республикага биллибит сэттэ народнай коллективка биһир уопсай ПАЗ автобуһу аныгылаһа, көрдөстүм уонна былырын ытыгылыбыт СР культурань уонна духуобунай сайдыытын VII-с съездэригэр ылыныллыбыт программа 2006 сылтан өйөнөрүгэр эрэнэбин эттим, — диэн Надежда Михайловна кэпсээнин түмүктээтэ.

Чурапчытааҥы народнай театр өссө биһир улахан ситиһиитэ барибытын үөрдэр. Коллектив хаһыат нөҥүө улуус культурага управлениетын начальнигар Дмитрий Дмитриевич Половка народнай коллективтар элбэх конкурстарга кыттыыларын тэрийэрин, мэлдьи таһып-порынан утары барарын бэлэтиэти туһан махталын биллэрэр.

Оксана ЖИРКОВА.

Хаартыскаа: "Лоокуут уонна Ньургунун" спектакль финальнай сцената.

• Сонуннар •

ЭДЭР ХУДУОНУННЬУКТАР КҮРЭХТЭРЭ

Харах уулаах дойдутарыттан күүс өттүнэн хоту көһөрүллэн эрэр саха ыала, сэрии толоонуттан таптыыр кыһыгар сурук боччойо олорор саллаат, кыргыһы быһыгар уот тула түмсэн эйэлээх олохторун ахтан күө-дьяа кэпсэтэр буйуннар... — бу барыта Улуу Кыайыы 60 сылыгар анаммыт илин энэрдээби музыкальной оскуолалар художественнай кылаастарын олимпиадаларыгар туруоруллубут хартыналар. Манан илиискэ өн-дүүһүн эгэлгэтин туһанан уруһуйдаммыт көстүүлэр өр көрөн турдахха арай тиллэн, хамсаан барыах курдуктар...

Ааспыт нэдиэлэ субьотатыгар А.П.Мухалов аатынан Галереяга художественнай кылаастар олимпиадалара тэрээһиннээхтик буолан ааста. Бу сылын аайы ытыгылар олимпиада быйыл Чурапчыга тохтоон, бары тэрээһин бопуруостарыгар А.П.Гоголев аатынан музыкальной оскуола коллектива сүүрдүкөттө. Амма, Таатта, Томпо, Чурапчы улуустарыттан айылбаттан уруһуйдуур айылгылаах уопсайа 30-ча оро кытынна. Олимпиада икки салаага араасан ытыгылына. Кэпсэтэн күрэхтэһиигэ эрдэттэн бэлэмнэммит хартыналар туруорулуннулар, өттөн 17 оро ол күнү үс чаас устата олорон уруһуйдаатылар. Культура министрствотын үөрэх тэрилтэлэрин управлениеларын художественнай үөрэтиигэ кылаабынай специалиһа Г.А.Шелкозюкова председателигэ, Чурапчыга художественнай кылааһы төрүттээбит В.Н.Дьячковская, П.П.Романов аатынан художественнай училище преподавателэ Н.В.Григорьева саастаахтар жюри анал үөрэхтээх дьон быһытынан, специалист харабынан көрөн оболор уруһуйдарын сыаналаатылар, икки салаага саастарынан арааран миэстэлэри быһаардылар.

Биһиги улуустан кэпсэтэн күрэхтэһиигэ музыкальной оскуола Дириннээби филиалын (сал. П.П.Федорова) үөрэнээччилэрэ 14-гэр дьэри саастаахтарга Сена Федосеев II-ни, Хатылыттан (сал. Е.С.Билиюкин) Ваня Драгунов III-нү ыллылар. 14-тэн үөһэ саастаахтарга Диринтэн Хаптасова Надя II-с, Чурапчыттан (сал. Е.К.Захарова) Попова Күннэй III-с буоллулар. Бу күн хута уруһуйдаабыт оболорго кыра бөлөххө үс бириистээх миэстэни чурапчылар ылдылар: Саша Попова бастаата, II Потапова Сардаана, III Собакина Иванна буоллулар. Кыайылыахтар грамоталарынан, анал бэлэхтэринэн наараадаланылар. Ситиһинилээх оболор салайааччылар тэрийэр комиссия аатыттан бэлэтиниллэр.

Галина ПОЛУСКИНА.

• Сонуннар •

КЫРАЧААННАРЫТЫГАР ЭРЭНЭБИТ

Чурапчы сэлэһиннэтин "Улыбка" уһууаһын 17 кырачаан үнүкүүттэрэ быйыл саас иккис төгүлүн "Сир биһик" республиканскай авторскай ырыа уонна үнүкүү күрбэр ситиһинилээхтик кыттан кэллэр. Ансамбль салайааччыта Е.П.Сивцева икки саага үнүкүүнү: "В гостях у Мухи-Цокотухи", "Грибной дождь" — туруоран, "Лучший детский танец" номинация хаһаайката буолла. Бу иккинэ улууспутугар ытыгылыбыт региональней "Хотугу сулус" конкурска кырачааннарыт үнүкүүлэрэ үрдүктүк сыаналанан, эстраднай хореография көрүнэр лауреат буолары ситистэ.

Бу, биллэн турар, үгүс үлэттэн, сыраттан тахсара чуолкай. Ол эрэри, уһууаһын салайааччыта, үлэһиттэрэ, төрөлүүттэрэ ханнык да ыарахаттартан толлубакка оболорбутун сайыннарар, күрбэ ыһыаһар бигэ сыаллаах үлэлиир буоламмыт барыга санаа хоту салаллар, кыаллар. Үөрөбүт дьэн баар оболорбут кыра саастарыттан кыайыыга дуулуурдаахтар, туруоруммут сыалларын ситиһэргэ тулуурдара бу күрэхтэһинилэргэ бэлэмнэниигэ, айанна ырылхайдык кестерүттэн. Түгэһиннэ туһанан айыммытын уйууарытыгар көмөлөспүт попечительбитигэр — улуустааҥы ветеринарнай управлениегэ, үөрэх управлениетигэр махталбытын тирээдэбит.

Инникитин да биһиги уһууаһыт кырачааннара улууспут аатын республика араас түһүлгэлэригэр ааттата туруохтара дьэн эрэлбит улахан.

"Улыбка" уһууаһын коллектива.

ИПОТЕКАНАН ДЬИЗ ТУТУЛЛАРА БЫЛААННАНАР

Соторутааҥыта "Саха ипотекай агентство" ААО бэрэстэбинэтигэр улууспутугар кэлэн, быһылык И.Н.Аммосов уонна тэрилтэ салайааччыларын кытта көрүстүлэр. Кинилэр улуус дьаһалтатыгар биһиргэ үлэһиттэргэ эти киллэрдиһэр. Бу үлэ сүрүн сыллынан ипотекай кредиттэһиин механизмын туһанан, улууска дьон олорор усулуобуйатын туһары, эдэр специалисттары дьэтигэр хааччыныы, таа сиригэр кадрдары олохсугуу буолар. Агентство "Таа сиригэр эдэр специалисттары ипотекай кредиттэһиинг" дьэн анал программатынан республика үгүс улуустарыгар үлэни ыыта олорор эбит. Бэрэстэбинэтигэр, программага олохуран, таа сиригэр, ол иһигэр биһиги улууспутугар, аһыстын квартиралаах икки мас дьэ тутуутун кытарга былаанньылыларын иһитинирдиһэр. Хас биһирдин квартира сыаната 500 тыһ. солкуобайга тэпнэһэр. Итинтэн дьэ ылааччы киһи 40 %-ын бэйэтэ төлүүр (240 тыһ. солк.), 30 %-нын улуус, республика бюджетта субсидия быһытынан биэрэр (160 тыһ. солк.), онтон хаалбыт 30 %-нын ипотека эбэтэр баан нөҥүө кредит ылыахха сөп, 7 сыл болдьохтооҥ сылга 16 % төлөбүрдээх.

Бу этии сүнньүнэн өйөннө. Онон бу эдэр специалисттары дьэтигэр хааччыыр сыаллаах бопурусуу улуус дьаһалтата, тэрилтэлэр салайааччылар өссө кизиник үөрэтэн бараан, ипотекай агентсого киирэн биһиргэ үлэһитин дуоһабыгар илии баттыахтара.

"СО" корп.

Муниципальное образование "Чурапчинский улус (район)"

РАСПОРЯЖЕНИЕ

от 30 марта 2005 г. № 130

Об исполнении постановления Правительства Республики Саха (Якутия) № 118 от 9 марта 2005 года "О задачах министерств, ведомств, муниципальных образований районов и городов по безопасному пропуску паводковых вод в период весеннего половодья на реках Республики Саха (Якутия) в 2005 году"

В целях реализации Закона РС(Я) № 218-2 от 6 июня 2000 года "О защите населения и территорий от ЧС природного и техногенного характера", для обеспечения безопасного пропуска паводковых вод по территории улуса, во исполнение требований Постановления Правительства РС(Я) № 118 от 09.03.2005г. РАСПОРЯЖАЮСЬ:

1. Возложить обязанности по координации и оперативному руководству силами и средствами привлекаемых для выполнения мероприятий по безопасному пропуску паводковых вод на комиссию по чрезвычайным ситуациям.

2. Главам администраций с.Чурапча, Чакыр, Хайхасит, Хадар, Дирин, Ожолун, Харбала-1, Харбала-2, Болугурского и Соловьевского наслегов: до 5 апреля 2005 г. предоставить зам.пред. КЧС МО планы мероприятий по безопасному пропуску паводковых вод до 5 апреля 2005 г., проверить готовность формирования и техники, привлекаемой для предупреждения и ликвидации ЧС в период паводка. Акты проверок предоставлять в КЧС МО Догордурову М.П.

3. Главе администрации с.Чурапча Оконешикову И.И. совместно с инспекцией по охране природы (нач. Моностырев В.М.) организовать вывоз снега с территорий предприятий, организаций и учреждений. Особое внимание обратить на готовность детских учреждений, торговых организаций, I и II кварталов, складов, подвалов.

4. Назначить следующие предприятия ответственными по территориям:

I квартал - ЧФ ГУП ЖКХ РС(Я)
II квартал, квартал Константинова - ГУП АД "Чурапча"

Алаас Минтээски - ОАО МТС
Алаас Күөрүгэй - ООО "Дорстрой"
Больничной комплекс - ЦУБ

5. И.о.начальника УСХ Ядрихинскому В.М. до 10 апреля 2005 года совместно с администрациями Болугурского, Соловьевского наслегов:

своевременно подготовить места эвакуации с/х животных

создать запасы грубых и концентрированных кормов

организовать строительство временных изгородей

развернуть посты ветеринарного контроля

провести обследование и ремонт гидротехнических сооружений, объектов мелиорации с целью безаварийного пропуска паводковых вод совместно с ООО "Дорстрой", ГУП АД "Чурапча" внести смету расходов на ре-

монт мостов на участке Чурапча-Мындагай р.Хонду и р.Татта, на участке Мындагай-Бэс (2 моста), на участке Чурапча-Мырыла р.Туолума, плотина в с.Харбала-1

6. Главному врачу ЦУБ - Сотникову В.А. до 10 апреля 2005г.:

предусмотреть запасы медикаментов, донорской крови, необходимого медицинского оборудования для работы в зоне возможных ЧС

на базе больницы с.Мырыла, с.Мындагай развернуть бригады экстренной и неотложной медицинской помощи.

обеспечить бесперебойную работу санитарного автотранспорта

7. Главному врачу ГСЭН - Портягиной Т.И.

организовать посты санитарно-эпидемиологического надзора в зонах затопления

осуществить контроль за санитарным состоянием с.Мырыла, Мындагай, Чурапча.

8. Начальнику РЭС Барашкову Ф.Ф.

организовать бригады по проведению АСНР в с.Мындагай, с.Чурапча.

Для организации бесперебойной и круглосуточной связи на территории МО обеспечить постоянную подачу электроэнергии в АТС наслегов

9. Начальнику УУО Сидорову Е.С. до 1 мая

определить формы и места учебных занятий школьников эвакуированных затопленных школ. Особое внимание

обратить к завершению строительства школы в с.Хайхас

10. Директору филиала ГУП ЖКХ РС(Я) Савину Е.И.

обеспечить максимальную защиту от паводковых вод объектов ЖКХ, соц.культбыта и жилого фонда

предусмотреть необходимые меры к

своевременному демонтажу коммунально-энергетического оборудования обеспечить исправность

аварийных ДЭС на объектах ЖКХ

11. Начальнику УОВД Неустрову К.К. сформировать

и направить группы поддержки общественного порядка в селах возможного затопления

усилить работу по охране общественного порядка

для проведения аварийно-спасательных работ

предусмотреть привлечение автотранспорта и другой

техники независимо от форм собственности

12. ГУП АД "Чурапча" Чичигинаров Ф.С. ГУП

"Мелиоратор" Колесов В.К. ООО "Дорстрой" Наумов П.М.

организовать дорожно-мостовую группу в составе 10

единиц техники

для проведения аварийно-восстановительных работ

на ГТС на территории улуса

распределить зону ответственности:

- участок Чурапча - Мырыла-000 "Дорстрой".

- участок Чурапча - Мырыла-000 "Дорстрой".

Провести ремонтные работы моста на р.Туолума, на

плотине Кырыжаан в с. Харбала-1, мост на участке

Болото-Кында, плотина Кында, плотина Ыһаахтыыр

Сир (Болото), участок Чурапча-Мындагай-Бэс - ГУП АД

"Чурапча"-мост на р. Хонду, мост на р.Татта (Юрэх-

Кюерэ), 2 моста на участке Мындагай -Бэс по устью

р.Татта - ГУП "Мелиоратор". Провести ремонт плотин:

-Кюерэ, Сир-Холлобос, Лахалды, Кэтит-Кюель,

-Кюерэ, Сир-Холлобос, Кытта-Кюрье, Бахсы, Чепара,

Ламла, Юрэх-Кюель, Кыта-Кюрье, Кыта-Кюрье

Юрэх-Кюерэ, Кында, Чуораайытта

13. Директору филиала ОАО "Сахателеком"

Васильевой С.Д. обеспечить бесперебойную радио и

телефонную связь с наслегими, КЧС и центром

управления в кризисных ситуациях МЧС РС(Я)

14. Председателю ПО "Маарыкчаан" Григорьевой

А.Г.

предусмотреть запасы продуктов питания в зонах

возможного затопления развернуть пекарню в с.

Хайхас

15. Начальнику ФКУ Сухаринову Е.Е. произвести

перечисления финансовых средств с резервного фонда

администрации улуса только по решению комиссии по

чрезвычайным ситуациям

16. Начальнику Чурапчинского филиала

Росгосстраха Филиппову Г.Г. -организовать работу

среди населения улуса по страхованию с/х животных,

жилищ помещений и техники

17. Заместителю председателю КЧС МО

Догордурову М.П. организовать из числа членов КЧС

улуса, паводковой комиссии и служащих администрации

МО круглосуточное дежурство в период весеннего

половодья

18. Возложить персональную ответственность за

проведение мероприятий по безопасному пропуску

паводковых вод на глав наслегов, руководителей

предприятий, организаций, начальников управлений

независимо от форм собственности и ведомственной

принадлежности.

19. Контроль за исполнением настоящего

распоряжения оставляю за собой.

Глава муниципального образования Аммосов И.Н.

УЛУУСПУТУГАР БУРУЙДАРЫН БОРУОСТУУР СИРТЭН БОСХОЛОММУТТАРЫ КЫТТА "ҮЛЭ КОММУНАТА" РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ КИИН 5 СЫЛА

Биһиги улууспутугар буруйдарын боруостуур сиртэн босхоломмуттары кытта "Үлэ коммуна" диэн реабилитационнай киин үлэлэһэр. Бу киин 2000 сыллаахха "ЧП Васильев Н.А." диэн чааһынай тэрилтэ быһымтынан регистрацияланан үлэтин сабалаабыта. Онон бу дьыл кулун тутар ыйыгар тэрилтибит 5 сылын бэлэттэ. Үлэ-хамнас аан бастаан столарнай-сувенирнай мастарыскайтан сабаламмыта. Манна сэттэ үлэһиттээбэ. Тэрилтэ бастагы сүрүн соруугунан буруйдарын боруостуур сиртэн босхоломмуттары үлэнэн, олоһор дьыһан хааччыны буолбута. Онуоха бэйэбит улууспутуган эрэ буолбакка, атын улуустартан эмиэ сабалаах дьон мыйлыбыттары итиннэ сэргэ Дьокуускай куорат приют-дьюзиттэн дуогабар быһытынан кэли эмиэ баара. Онон 2003 сыл бэс ыйыгар тэрилтэ "Үлэ коммуна" реабилитационнай киин ХЭТ буолбута.

Бизэс сыл иһигэр үгүс өрүттэх үлэни-хамнаһы тэрийэн кытта. Биһиги бэлэс датарынан сибээстэн киин салайааччытын Н.А.Васильевы кытта кэпсэтибит.

— Николай Алексеевич, бизэс сыллаабы үлэбит туһунан сырдат эрэ.

— Бу кэм устата биһиги киимит улуус тэрилтэлэрин кытта дуогабардаһан, өрөмүөнүүр-тутар үлэлэргэ күүскэ үлэлэстэ. Ол курдук, Мурун-Тыымпыаа тоиторуугар муоста өрөмүөнүнэ. Бу үлэ 50 тыһ. солк. кэпсэтилибитэ. Эмиэ бу тоиторуу 150 тыһ. солк. суумалаах оскуола капиталнай өрөмүөнүн үлэтин бүтэрбиппит. Чурапчытаагы электростанция эстакадатын өрөмүөнүн 160 тыһ. солкубайга онорон бизэрбиппит. Итиннэ сэргэ "Чурапча-лес" ХЭТ-и, Чурапчы элииннэтин дьаһалтатын кытта дуогабардаһан чөлүктүнэн туһанар араҥа: ветераннар, көһөрүллүү кытыылаахтарыгар, кыаммат кырдыабаастарга көмө быһытынан тийэлиэхтээх маһы бэлэмнэн, тийээн-таһан бизэрдибит.

Реабилитационнай киин буолбут кинээс үлэбитигэр-хамнасытыгар уларытылар, эбии эбээһинэстэр киирдилэр, сыалбыт-сорукут кэнээстэ. Ол курдук, олоһор дьыһа-уота, үлэстэ суох буруйдарын боруостуур сиртэн босхоломмуттары эрэ кытта буолбакка, сууттана, ону аһан хаста да сууттана сылдыбыт дьону кытта эмиэ үлэлэһэбит. Кинилэри үлэнэн хааччыны, хамнастааһын итиннэ киһи быһытынан чөлүгэр үлэрин, олох көмө суолугар үктээлэригэр көмөлөһүү, аймахта-

рын-дьомморун кытта үчүгэй сыһыанга киллэри биһиги биһиги саамай сүрүн уонна бастагы сорукутунан буолар. Бизэс сыл иһигэр 54 киһи биһиги тэрилтэбитигэр үлэли сырытта. Итинтэн бизэс киһи олохторун оностон ыал буоллулар. Оттон күн бүгүн 31 үлэһиттээхпит.

— Үлэбит тэрээһинэ хайдаһый?

— Биһиги тэрилтэбитигэр дьону баа өтүлэригэр эрэ ылабыт, кими да күһэйбиппит. Бастаан үлэстэ киирэн сабалаабы кытта кэпсэтибит, туох баар усулуобуйабын барытын билиһиннэрбип, бу киһини ханна олохсатарбытын, тугу үлэлээн, төһө хамнаһы аахсыахтааһын барытын билиһиннэрбип уонна саамай улахан ирдэбилбитин — толору чөл олоһу туһуохтааһын тоһоҕолоһон иһитиннэрбип. Манна барытыгар сөбүлэһэр буоллабына эрэ үлэстэ ылабыт. Киннэхэ тутта олоһор сир көрүлэр, СР Социальной харалта уонна үлэстэ министрствотын көмөгүнэн утууар, спец.танастарын, наада буоллабына атын да таһаысабы бизэрбип, үлэстэ киирбип бастагы күнүттэн хамнаһын суотугар күннээһи толору аһан хааччылабыт. Биһиги үлэлэһэр дьоммут үгүс өтө арыгы иһэллэр. Онон бабалаахтары боско эмиттэбит. Уопсайынан, биһиги киимитигэр киирбит киһи чөлүгэр түһүрүгэр, көмө суолга үктэнэн салгы олох олоһоругар бары өтүнэн өйөбүлү

Күргүөмнээх үлэ кэмигэр

оноробут. Дьон дьарыктаах буоларын хааччыдаһытына, кинилэр олохторугар биер улахан суолталаах көмөнү оноробут дии саныбын. Буруйу оноруу да анныа, бэрээдэк да тулсубу этэ.

— Сүрүннээн ханнык үлэлэри толоробутуй?

— Нэһилиэтиннэ киирэр сайаапкаларынан уонна сакааһынан, тэрилтэни кытта дуогабарынан үлэни ытабыт. Үксэ өрөмүөн уонна тутуу үлэлэстэ буолаллар. Ол иһигэр чааһынай дьыһа-уота эмиэ тутуу. Бэйэбитигэр пилорамалаахпыт, сааһан, дьыһа-уота мээс бэлэмнэһинигэр күүскэ үлэлэһэбит. Үлэһиттэригэр истэригэр олус дьобурдаах, уус дьон элбэхтэр. Онон сваркалыыр-таһар үлэлэргэ, мизбэл, сувенир оноруутугар, атах таһаһын тигингэ, ууларыта сакаастары эмиэ ылабыт. Онон анаан мастарыскайадаахпыт. Биһиги үлэһиттэригэр урукку сылларга оноһуктарынан улуус да, республика да таһымнаах быысталакарга, дьаарбанкаларга кытталлара итиннэ үгүсүк мистэстэлээ, кыһыылааһын таһа-уоттааһын сылдыбыттар. Нэһилиэтиннэ, чуолаан кырдыабаас өтө, биһиги үлэһиттэн астыналлар. Ол курдук, үгүс кырдыабаас биһиэхэ махталларын этэллэр, тиздэллэр. — Туох ыарахаттары көрсө-

бүтүй уонна инники былааннарыг туһунан кылгастык?

— Үлэһиттэригэр сөптөөх олоһор усулуобуйаны тэрийэр сыалтан приют-дьюз тутарга былааннаах сылдыабыт. Биһиги улахан болсомтону, былаарыны эрэйэр болпуоспутунан ол буолар. Манна Кыайы 60 сылыннытылар амнистияга хабыллан, улууспутугар 50-тан тахса киһи босхолоһон кэлэхтээбэ улахан оруолаах. Босхоломмуттар, биллэрин курдук, дьыһа-уота суох дьон буолаллар. Бу тутууга улуус дьаһалтага сөбүлэһин билэрэн, Улуус Муннааһын быһаарытынан Мурун-Тыымпыаа, норуотка биллэринэн Кирпиччэ Сарайа алааска, уһаайба ананна. Пилораманыт эмиэ манна баар. Онон иннектин дьыһа-уот туттан, кэтэх хаһааһыстыба тэрийэргэ былааннаабыт. Улуус дьаһалтата биһиги тэрийэр үлэбитин өйдөөн, миникитин да өссө да утары кэлэригэр баардабыт. Оттон приют-дьюз тутуугун болпуруоһугар СР Правительствотын председателин солбуйааччы Е.И.Михайлова биһигини кытта күүскэ үлэлэстэ сылдьар. Манн биһиги үлэһитин өйөбүлү курдук сыаналаан, махтанабыт эрэ. Үбү-харчыны Правительство быһаарыахтаах, билингиттэ өйөбүл баар буолуобун эриннэрэллэр.

Киин тэрийэн үлэлиэхпиттэн утары кэлэн үлэлэһэр тэрилтэлэригэр улуустаагы дьыһа-уот кинээс уонна улуустаагы социальнай харалта управлениета (начальник С.И.Никитин) буолаллар. Кинилэр биһиэхэ улахан өйөбүлү онороллор. Ол курдук, социальнай харалта управлениета бастаан босхолоһон тахсыт дьонго таһаһынан-сабынан, аһынан көмө онорбута. Оно махталбыт улахан.

Инники үлэ-хамнас туһунан эттэххэ, үлэбитин өссө кэнээтэн тэрийэргэ былааннаабыт. Эппитин курдук, бэйэбитигэр пилорамалаахпыт, ону таһынан тутуу биригээстээхпит. Онон тийэр-таһар техникалаахпыт буоллар, киин элииннээбэ тутула туар бичат бөһүөлүгэр үлэлэһиэхпит этэ дьин баа санаалаахпыт уонна матырыяал да оноруохка сеп этэ. Итиннэ сэргэ киимитин республикатаагы общественнай тэрилтэ онорору сүүр сылдыабыт. Биһиги устат оноруула сылдьар. Бу барыта, биллэн туар, дьоммутугар бары өтүнэн өйөбүл буоларга үчүгэй базаны, сөптөөх үлэ усулуобуйатын тэрийэр сыалтан оноруллар.

С.БОРИСОВА кэпсэттэ.

НОРУОТ ХОРСУН БЫНЬЫТА ӨЛБӨӨДҮЙБЭТ

Бүгүнгү
баланага
Соловьев
нэһилиэгэ

КИНИЛЭР ААТТАРЫНАН
КИЭН ТУТТАБЫТ

Соловьев нэһилиэгитэн Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ 96 бастын дьоммут, ол иһиттэн "Автономия 10 сыла" колхозтан 67 киһи, "Амма кыһата" колхозтан 29 киһи ынырыллыбыттар. Сэриигэ ынырыллыбыт буйуннартан уоннара учуутал этэ.

Москва аннынаабы уоттаах кыргыһыларга Д.С. Соловьев, Н.Н. Хомподоев, Н.А. Федоров, М.Н. Егоров, Сталинград иһин К.А. Быганов, С.Д. Егоров, Д.Л. Сергеев, Н.А. Сергеев, Курсккай Тобой кыргыһытыгар П.С. Сыромятников, Д.Т. Брыскаев, С.Д. Егоров уо. д. а. сылдыбыттар. Европа дойдularын фашизмтан М.А. Иванов, Д.Т. Брыскаев, Д.Л. Сергеев, В.П. Попов босхолоспуттар.

Сэри толоонугар 41 буйун көмүс унуохтара хаалбыта. Учууталлар В.Н. Монастырев, И.В. Илларионов, П.И. Попов, И.И. Саввин, Н.А. Слепцов, Е.Н. Соловьев, П.С. Соловьев, нэһилиэк Сэбиэтин председателэ П.К. Федоров, бастагы колхозу тэрийсбит, сэриигэ тийэс снайпер буолбут С.С. Попов, колхоз председателлэрэ М.Т. Собакин, Д.Ф. Кривошапкин, И.Д. Павлов сэри толоонугар охтубуттара.

Сэри уотугар бизс чулуу ыччалыт бойобуой офицердар

быһытынан буанхатан тахсыбыттар. Кыһыл сулус, Аба дойду сэриитин 2-с степенэ орденнар кавалердара, взвод командира лейтенант С.Д. Сергеев, взвод командира лейтенант П.С. Соловьев уонна политрук лейтенант З.И. Федоров сэри толоонугар геройдуу охтубуттара. Кыһыл сулус, Аба дойду сэриитин 2-с степенэ орденнардаах байыаннай-полевой хирург, медицинскэй сулуус майора Д.Т. Брыскаев, Аба дойду сэриитин 2-с степенэ орденнаах танк командира старшай лейтенант В.П. Попов хабыр хапсыһылары ааһан дойдularыгар эргилибиттэрэ. Маны таһынан бойобуой орденнарынан Д.С. Соловьев, Н.Н. Хомподоев, Н.А. Сергеев, К.М. Федоров наһараадаламмыттар.

А.Т. Соловьев арбаанкы фронга сэриилэһэн, бааһыран кэлбитэ, үтөрэн баран иккистээн ынырыллан илинни фронга сылдьан милитаристкай Японияны утары сэриигэ кыттыбыта. Кини кэргэнэ П.Д. Борисова театральнай студияга үөрэнэ сылдьан 1941—1942 сс. Ленинград блокадыгар түбэһэн эрэ-ийи-муну көрсүбүтэ.

Учууталлар

Д.Т. Брыскаев

С.Д. Сергеев

М.А. Иванов

Н.Н. Хомподоев

ЧӨЧӨЛЧӨЙЧ КӨРСӨ

Улуу Кыайыы 60 сылын көрсө күргүөмнээх үлэ өрө күүрэр. Ол курдук, балыһа дьизтэ тэллэй буолан тахсыбытын сири уларытан сана акылаат түһэрэн туууга, маһын кэрдиигэ, киллэрингэ субуотунуулар ытыллан күһүн үлэбэ киириитэ ситиһилибитэ. Ыаллыы Таатта улуусун Даана Амматын уонна Мырыла икки ардыларыгар баар көнүгү туоруур улахан муоста түтүлүннэ. Бөһүөлэк

инигэр 1,5 км. усталаах киин уулуссага кумах кутуллан көннөрүлүннэ. Уулуссага плакаттар, лозуннар оһоһулуннар. Кырдыабаатар кылабыһа олбуорун саңардарга туруннулар.

Хахыйах учаастагар телефон туруорулунна, сепараторнай пуун аһылынна, бэкээринэ баар буолла. Хас да сылга тутуллан иһэн бырабыллыбыт оскуола дьизитин тутуу сергүтүллэн эрэр.

Убүлүөйү көрсө нэһилиэккэ Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ олохторун толук уурбуттарга аһамыт пааматынньыгы саңардыы, тыыл ветераннарыгар аналлаах сана пааматынньык тутууга ытыллыа. Онон сэри сылларыгар тыылга үлэлээн ийэ-хара көлөһүнүнэрин тохтут, дойдубут оччотообу дьоннорун үйэтитин ытыллыахтаах.

Д.Л. Сергеев 1904 сыллаахха Чэппиздэй Амматыгар төрөөбүтэ, "Автономия 10 сыла" колхозка хонуу биригдэиринэн, сылгыһытынан таһаарылаахтык

гыны 99 % тыһынаахтыгы иитини ситилэн Саха АССР Верховнай Советин хайбал суругунан бэлиэтэммитэ. 1975 сыллаахха өлбүтэ. Василий Пахомович

Д.Л. Сергеев

БЕРЛИНИ
ЫЛСЫБЫТТАРА

үлэлээбитэ. Дмитрий Лазаревич Сталинградтан сабалаан уоттаах сэри кырыктаах кыргыһыларын, өлөр өлүүнү сирэй-сирэйгэ көрсөн аһыйах сахага тиксибит дьоллоох дьылбаһан өстөөх ордуутун Берлин куораты штурмалаан ылыыга кыттыбыта. Сэрииттэн дойдутугар 1945 сыллаахха маршал Жуковтан махтал суруктаах уонна "Хорсунун иһин", "Сталинград оборонатын иһин", "Варшаваны босхолооһун иһин", "Берлини ылыы иһин", "Германияны кыайыы иһин" бойобуой медаллардаах кэлбитэ.

Колхоз араас үлэтигэр үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. 1951 сыллаахха 100-тэн тахса сыл

Попов 1921 сыллаахха төрөөбүтэ. 1942 с. ЧПУну бүтэрдэһин сайыныгар бэбиэскэ түппүтэ. 1943—1944 сс. Саратов куоракка танковой училищени ситиһилээхтик старшай лейтенант званиетын ылбыта, бүтэрэн танк командира буолбута. Сэриини Германияга түмүктээбитэ. Танкаан Берлингэ киирбитэ. Аба дойду сэриитин 2-с степенээх орденнаан наһараадаламмыта.

Кыайыы кэнниттэн сыл курдук Германияга сулууспалаабыта, 1946 с. демобилизацияланан дойдутугар эргиллэн кэлбитэ. Кэлээт Саха АССР Верховнай Сэбиэтин приемайыгар үлэлээбитэ. Юридической оскуоланы бүтэрбитэ. 1954—1966 сс.

В.П. Попов

Эдьигээн оройуонугар партийнай үлэбэ, 1967 сыллаахтан Верховнай суукка консультантынан, адвокатынан үлэлээбитэ. 1975 сыллаахтан адвокаттар республикатаабы коллегияларын чилиэнэ.

Бочуоттаах сынныланна тахсан билигин Дьоккуускайга олорор, биір кыыстаах, хас да сиэннээх.

КЫАЙЫЫ ТУҢУГАР
ҮЛЭЛЭЭБИТТЭРЭ

Уоттаах сэри сылларыгар теһе да ыар усулуобуйа, сут-кураан буолбуттарын үрдүнэн, сиһин өстөөбү кыайар тулугар Сэбиэскэй Союз бары норуоттара биір ньыгыл кэккэбэ түмүсбүттэрэ.

1941—1942 сс. биһиги нэһилиэккэ колхоз председателинан Е.Д. Иванов үлэлээбитэ. Обо, дыахтар, кырдыабаас оһонньор-эмэхсин сэриигэ барбыт туруу үлэһиттэри солбуйан бары үлэбэ көхтөөхтүк туруммуттара. Ити сылларга үлэ былаанын толоруу көрдөрүүлэрэ маньыктар: туорахтаах культура үүнүүтэ 1 гектартан 1941 с. — 2,2 ц., 1944 с. 11,75 ц., 1946 с. — 4 ц хомуллубута. Ынах-сылгы ахсаана таһнары түспэтэбэ, ол курдук, ынах сүөһү 1941 с. — 395 төбө, 1946 с. — 440 төбө этэ, сылгы 1941 с. — 439, 1946 с. — 489 буолбута. 1943 с. Александра Новгородова — 729, Степанида Сергеева — 505, кырдыабаастар ортотунан 300—500, оһолор 200—300 көлөһүн күннэрин аахсыбыттар. Бастыг ыанньыксыттар У.Ф. Собакина, С.Л. Жиркова, Р.В. Брызгаева о.д.а. үтүө аһамыт былаанын аһары толорбуттара.

1943 с. колхоз председателинан И.Г. Хоютанов быыбарданан үлэлээбитэ. Сут-кураан салбана турбута, нуорманан аһааһын сабаламмыта, дьон аччыктаан, ыалдьан өлүүлэрэ тахсыбыта.

1944 с. 270 гектар ыһыттан үрдүк үүнүү

кэлбитэ, биір гектартан 11,75 ц. бурдук хомуйуллубута. Колхозтаахтар бурдук үүнэн үөрүүлэрэ улаалпыта, тын ылбыттар. Бурдук хомууругар нэһилиэһнэ бүтүннүүтэ бааһынага тахсан хоно сытан үлэлээн кылгас болдьоххо киистэ да бурдугу тохпокко хомуйбуттара. Д.К. Сергеев, П.Ф. Николаев массымнанан бурдук быһар нуормаларын 150—500 % —на тийэ толороллоро. Чорочу улаатан эрэр оһолор улахан дьону кытары тэнигэ үлэһиттэрэ. Бурдук хомуурун маннайгы күннэригэр райком секретара Я.Д. Белолубский, райсовет председателэ Н.Н. Барашков Мырылаа кириэн охсуулаах үлэ күнүн биллэрбиттэрэ, бэйэлэрэ эмиз ити үлэбэ кыттыбыттар. Охсуулаах үлэ күнэ түмүктэнэн оройуон хаһыатыгар тахсыбыта. Ол курдук, аһардас биір үлэ күнүгэр Д.К. Сергеев жатканан 10 гектар үүнүүлээх сэлэһинэйи быстарбыт, Прасковья Давыдова 2030, Ирина Брызгаева 1800, Матрена Сибирякова 1900 түүтэби баайбыттар, Г.Т. Беляев 3000 түүтэби тийээн кылааттабыт. Ити сыл барыта 480000 түүтэх кылааттан аһаммыта. Бу үүнүү иһин колхоз Бүгүн Союзтаабы куоталаһыга кыттыбыта. Биригдэнир Г.Л. Батарин, колхозтаахтар И.Н. Брызгаева, К.Е. Семенов, эвенеов И.Г. Собакин "Тыа хаһаайыстыбатын туйгуна" знагынан бэлиэтэммиттэрэ. Бу

курдук таһаарылаахтык колхоз чилиэннэрэ Д.Н. Петров, Г.Г. Федоров, И.В. Ефимов, П.Н. Богарытов, Ф.Ф. Собакин, И.М. Сергеев, П. Михайлов, И.М. Федоров, Т.Д. Соловьев, Ф.Д. Федоров, Ф.Д. Кронников, М.Д. Васильев, С.К. Брыскаев уо.д.а. кыайыы туһа дьиз бэйэлэрин харыстаммакка, таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ.

И.Н. Брызгаева

П.Д. Борисова

К.Е. Семенов

Балаһаны И. СОБАКИН уонна А. МАКАРОВ бэлэмнээтилэр.

